

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.2.9>**О. О. Фунтікова**

ORCID ID: 0000-0003-4183-3263

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри дошкільної освіти

Маріупольського державного університету

ФОРМУВАННЯ SOFT-SKILLS У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАСОБАМИ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Виявлено, що існує нагальна потреба вдосконалити шляхи професійної підготовки майбутніх спеціалістів із позиції синергії для успішного засвоєння навчальних цілей; це сприяє переходу випускників дошкільної освіти до виконання професійної ролі в закладах дошкільної освіти.

У статті наголошується на необхідності забезпечення навчально-психологічних, організаційних, контрольних-оцінних аспектів БКДО для професійного зростання майбутніх фахівців; студентам необхідно розвивати soft-skills на основі ідеї синергії. На деяких прикладах конкретизується застосування синергетичного підходу до формування soft-skills у студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Використано такі методи дослідження: аналіз педагогічних джерел для узагальнення історико-педагогічних аспектів масової практики в контексті домінуючих педагогічних теорій; ретроспективний метод, завдяки якому вдалося охарактеризувати історико-педагогічний зміст антропологічних явищ, зокрема таких як «дошкільне виховання», «синергія» тощо; метод системності, що дало змогу закріпити динамічно-історичні події як структурні компоненти відкритої дошкільної освітньої системи.

Стаття присвячена пошуку інтерактивних шляхів залучення студентів до активного навчання. Саме зміст Базового компонента дошкільної освіти дає змогу студентам відпрацювати soft-skills на семінарських заняттях із фахової дисципліни. У статті виділено такі основні групи «soft-skills» студентів, як комунікативні словесні дії (усні та письмові), критичне мислення, командна робота над окремим проектом ВКДО.

Особлива увага приділяється комунікативним словесним діям як сукупності soft-skills студентів – це вміння доносити до інших свою професійну думку, аргументувати за допомогою встановлених педагогічних фактів і статистичних даних, вміння посылатися на першоджерела, брати участь у діалозі, враховуючи педагогічну тему обговорення, правильно і лаконічно ставити запитання іншому, давати чіткі та зрозумілі рекомендації, що сприяє розвитку критичного мислення досліджуваного; критичне мислення як когнітивні soft-skills майбутніх дошкільнят є результатом чутливості до педагогічної проблеми та її контексту; це здатність логічно оперувати різними аспектами педагогічної проблеми на основі суджень, умовиводів, інтерпретацій та оцінки проблеми.

Ключові слова: Базовий компонент дошкільної освіти, дошкільна освіта, майбутні вихователі, синергетичний підхід, soft-skills.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх вихователів в умовах реформування освітньої галузі має відповідати сучасним викликам постмодернізму. Одним зі шляхів подолання суперечностей у дошкільній освіті можна вважати здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців на ідеях синергії і процесуальних засадах синергетичного підходу до формування soft-skills студентів, зокрема й засобами Базового компонента дошкільної освіти (БКДО).

Нині розвиток дошкільної освіти слід розглядати як ключове питання освітніх концепцій. Сучасні освітні тенденції, з одного боку, характеризують поглиблення та інтеграцію зусиль європейських країн у галузі вищої школи, а з іншого – поступовий історико-педагогічний рух, спрямований на становлення і розвиток національної освіти як соціального феномена, суттєвим компонентом якого є БКДО. Спираючись на

кращі педагогічні традиції, освітяни втілюють у життя складну систему зв'язків масової суспільної педагогічної практики, осмислюють зв'язки педагогічної теорії і масової практики, які за своєю природою часто були неявними та складними. Теоретичні осмислення методологів зумовлені освітніми запитом суспільства, реакцією на економічні, соціальні та політичні кризові явища в державі. Педагогічна наука й дотепер шукає ефективні шляхи впровадження професійно орієнтованих знань у масову практику з проєкцією на високі та стабільні освітні результати.

Зауважимо, що окреслена проблема не знайшла свого розв'язання в попередніх дослідженнях, а набутий досвід, на жаль, не мав належного поширення в педагогічних університетах, де навчаються майбутні фахівці за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», що підкреслює актуальність наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Провідні науковці забезпечували втілення державних стандартів у дошкільну освіту в умовах глобалізаційних змін, що впливали на модернізацію змісту дошкільної освіти в контексті становлення України як демократичної держави та входження її в єдиний європейський простір [1]. Оновлений зміст БКДО містить конкретні вимоги до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку (6-7 років) і забезпечує єдність і наступність наукових шкіл у розробленні стандартів дошкільної освіти [2].

Нові історико-соціальні реалії сприяли впровадженню нових державних і галузевих стандартів педагогічної освіти та здійсненню підготовки майбутніх фахівців на засадах нової державної національної кадрової політики (з 1992 року) з урахуванням національних ідеологем, концепцій і національних теорій виховання молодого покоління [4].

Мета статті – виявити й схарактеризувати особливості засвоєння БКДО майбутніми фахівцями з дошкільної освіти, враховуючи синергетичний підхід до формування soft-skills у студентів в умовах ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення окресленої мети та розв'язання проблеми було застосовано такі методи: аналіз педагогічних джерел для узагальнення історико-педагогічних аспектів масової практики в контексті панівних педагогічних теорій; ретроспективний метод, завдяки якому вдалося схарактеризувати історико-педагогічний зміст антропологічних феноменів, зокрема таких, як «дошкільна освіта», «синергія» тощо; системний метод, що уможливив фіксацію динамічно-історичних подій як структурних компонентів відкритої дошкільної освітньої системи

Методика дослідження мала відповідне оформлення і складалася з підготовчого та основного етапів. Коротко схарактеризуємо їх наповненість.

Підготовчий етап: систематизація методів дослідження з позиції необхідності й достатності щодо отримання результатів та їх історичне узагальнення за визначеною проблемою. Верифікація різних типів джерел з опорою на методологічні, методичні, педагогічні, психологічні основи.

Основний етап: використання в професійній підготовці майбутніх вихователів ідеї синергії, синергетичного підходу до формування в них soft-skills засобами БКДО.

В освітньому просторі оформлюються виховні, освітні й розвивальні концепти дошкільної освіти із застосуванням перспективних підходів до розроблення її теорії і практики:

– системно-структурний підхід – міждисциплінарний аналіз ідеї виховання особистості в контексті дошкільної педагогіки, вікової психології, етики, моралі, філософії, гносеології, онтології, антропології та аксіології;

– нормативно-змістовий підхід – державні вимоги в дошкільній освіті (БКДО), які розширюють, удосконалюють, уточнюють мету, завдання, сутність виховання, навчання і розвитку молодого покоління на засадах державних Стандартів освіти [1; 2];

– історіографічний підхід – вивчення і систематизація педагогічних праць видатних учених, які працювали над розвитком національних ідей у дошкільній освіті.

Переосмислення наукових підходів зробило можливим розроблення історико-педагогічних критеріїв і показників підготовки майбутніх вихователів, а саме: перший критерій – навчально-методичне забезпечення підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти (1991), показники конкурентоспроможного фахівця на ринку освітньої праці (1992–1999); другий критерій – створення, вдосконалення, переоснащення, оновлення навчально-методичного забезпечення, узгодженість і наступність за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями вищої освіти та за Національною рамкою кваліфікацій; узгодження навчально-методичного забезпечення з успішною реалізацією компетентнісного підходу в освіті (2000–2021).

Саме узагальнення нормативних, теоретичних, методичних, практико орієнтованих засад дало змогу розробити Базовий компонент дошкільної освіти (1998), оновити його (2012) і затвердити в новій редакції (2021) як закономірне освітньо-правове явище в розвитку державного Стандарту дошкільної освіти України.

Для педагогічної спільноти на законодавчому рівні чітко визначено рівні освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років, показник компетенцій дитини перед її вступом до школи. Звернено увагу вихователів на систему ціннісних ставлень до світу та самого себе, засвоєння дитиною змісту освітніх ліній (знає, обізнана, розуміє, уміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює) [1]. Підкреслено важливість організації освітнього процесу за головними лініями розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, ціннісної етичної орієнтації, націленої на набуття навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини.

Уперше до Закону України «Про освіту» додано нову статтю 22 (у редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017 р.) про Базовий компонент дошкільної освіти як про державний стандарт, що містить норми і положення щодо рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку у відповідних умовах закладів дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності. Саме державна політика у сфері освіти реалізується за допомогою Базового компонента дошкільної

освіти, періодичність оновлення якого – не менше одного разу на 10 років.

У 2021 році Базовий компонент дошкільної освіти (БҚДО) затверджено як державний стандарт, який упроваджується в освітніх складних і невизначених умовах у контексті оновлених державних вимог до інноваційної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. А це означає, що освітянам необхідно розробляти такі інноваційні підходи до підготовки майбутніх фахівців, щоб випускники ЗВО могли ефективно впроваджувати зміст нового БҚДО [2].

Ефективність упровадження БҚДО (2021) також залежить від управління відкритою синергетичною моделлю підготовки майбутніх фахівців із дошкільної освіти в умовах ЗВО.

Інноваційним провідним підходом до професійної підготовки майбутніх фахівців є синергетичний, який означає, що різні частини освітнього процесу функціонують спільно й налаштовані на поліпшення освітнього колективного результату. Саме синергетична модель підготовки майбутніх фахівців здатна допомогти забезпечити стійкість під впливом нестійких зовнішніх факторів у нелінійний спосіб їх існування [7].

У синергетичній моделі підготовки майбутніх фахівців ЗВО кожна взаємодія учасника освітнього процесу створює або гасить синергію. В останньому випадку учасники не мислять критично, не відчують потреби в опануванні нового матеріалу, який містить БҚДО, і не діють спільно задля отримання позитивного освітнього результату [5].

Усі синергії починають діяти як потенційні синергії [8], тобто як приховані, що стають активними та наявними тоді, коли викликають когнітивний, афективний або діяльнісний ефект у кожного майбутнього фахівця з дошкільної освіти чи в значної кількості студентів академічної групи ЗВО. Якщо виникає, умовно кажучи, таке синергетичне перехрестя (синергетичний вузол) освітнього процесу за когнітивними, афективними та діяльнісними лініями кількох студентів, це викликає синергетичний ефект на синергетичних перетинах (вузлах) й означає ефективність синергетичного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців. Синергія академічної групи студентів поступово збільшується, що сприяє професійному зростанню і більш вираженій майбутній професійній траєкторії в дошкільній освіті, оскільки кожне перехрестя може генерувати новий синергетичний ефект від уже наявних і відомих [3; 10].

Синергія – це будівельні блоки ідей БҚДО, сумарні soft-skills студентів у контексті їх когнітивного та емоційного зростання в процесі навчання. Ще донедавна синергетичні взаємодії обмежувалися прямими особистими контактами студентів (face to face) в аудиторії, організацією навчальної роботи з підручником або конспектами лекцій

з окремої дисципліни, з паперовими таблицями і рисунками. З появою інтерактивних засобів масової інформації, зокрема таких, як Всесвітня павутина (WWW), виникли новий синергетичний механізм та інші двигуни, раніше не відомі студентам і викладачам ЗВО.

Під час опанування студентами матеріалів БҚДО важливо доповнювати синергетичні механізми та двигуни орієнтуванням у текстографічному, гіпертекстовому, мультимедійному, віртуальному змісті обов'язкових освітніх напрямів («Особистість дитини»; «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»; «Дитина в природному довкіллі»; «Гра дитини»; «Дитина в соціумі»; «Мовлення дитини»; «Дитина у світі мистецтва»).

Студентам необхідно навчитися самостійно обмінюватися інформацією з іншими про задатки, нахили, здібності, індивідуальні психічні та фізичні можливості дітей дошкільного віку, керувати електронними дошкільними освітніми ресурсами, що відображають умови реалізації Стандарту дошкільної освіти.

Важливість такої підготовки майбутніх фахівців зумовлена широким упровадженням інформатизації освітнього процесу і наявністю інформаційного та комунікаційного технологічного потенціалу в дошкільній освіті.

Щоб синергія стала активною, її необхідно прийняти й оцінити в умовах професійної підготовки майбутніх фахівців. Можна твердити, що студенти «групується» з такими студентами, завдяки яким підтримується або підвищується синергетичний результат взаємодії в професійній підготовці. Активна синергія припиняється тоді, коли інший учасник не підтримує позитивну взаємодію та вчасно не застосовує синергетичні механізми і двигуни.

Синергетичний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців має відповідну конгруентність із soft-skills студентів, за допомогою яких виконуються м'які або «гнучкі» дії, операції, що знищують стереотипи у виконанні професійних завдань і розвивають здатність особистості до змін у невизначених умовах. Саме вчасне набуття soft-skills сприяє самоорганізації і саморозвитку як окремого студента, так і всіх учасників професійної синергетичної моделі підготовки майбутніх фахівців із дошкільної освіти.

До трьох основних груп «soft-skills» належать комунікативні вербальні дії (усні та писемні), критичне мислення, командна робота над окремим проектом БҚДО.

Комунікативні вербальні дії як сукупність soft-skills студентів – це вміння доносити до інших свою професійну думку, аргументувати за допомогою встановлених педагогічних фактів і статистичних даних, уміння робити посилання на першоджерела, брати участь у діалозі, тримаючи в полі зору педагогічний предмет обговорення,

правильно і лаконічно ставити запитання до іншого, давати чіткі й зрозумілі рекомендації, що сприяє розвитку критичного мислення суб'єкта.

Критичне мислення як когнітивні soft-skills майбутніх фахівців дошкільного профілю є результатом чутливості до педагогічної проблеми та її контексту; це вміння логічно оперувати різними сторонами педагогічної проблеми на підставі суджень, умовиводів, інтерпретацій і оцінки проблеми; самоусвідомлення її сутності з рефлексією на засадах БКДО [6].

Командна робота студентів академічної групи відображає окремий змістовий проєкт БКДО. Наприклад, одна команда аналізує та порівнює зміст сфери життєдіяльності «Природа» (змістова лінія: природа планети Земля) за БКДО (2012) зі змістом освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» (2021); друга команда працює над іншим змістовним проєктом, використовуючи комунікативні, когнітивні та командні soft-skills.

Викладачі як учасники освітнього процесу сприяють синергетичній взаємодії з майбутніми фахівцями, скеровуючи їх на підвищення синергії та створення нових синергетичних вузлів у процесі професійної підготовки.

Нині є нагальна потреба в поліпшених інтерактивних методах і способах професійної підготовки майбутніх фахівців із позиції синергії для успішного опанування академічних цілей, що полегшує випускникам дошкільної освіти перехід до виконання ними професійної ролі. Критично важливо для студентів навчитися працювати в команді як члени команди. Адже деякі команди досягають більшого, навіть якщо їхні власні зусилля були незначними, а інші – ні. Одним із можливих пояснень цього явища є синергія.

У контексті організаційної поведінки студента панує така думка, що згуртована група – це більше, ніж сума її частин (окремих студентів); синергія – це здатність групи перевершити навіть найкращий результат окремого студента. Іншими словами, це конструкція або набір різних складників, що разом ведуть до отримання суттєвих освітніх результатів.

Отже, синергетичний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців щодо впровадження БКДО передбачає оптимальну кількість студентів, які мають сформовані комунікативні, когнітивні, командні soft-skills для виконання групового проєкту з окремого освітнього напрямку БКДО і прагнуть працювати в команді, оптимальну кількість студентів, які можуть на практиці додатково вибудовувати відповідні когнітивні, афективні й діяльнісні комунікації з іншими учасниками навчального процесу для підвищення синергії, наявність студента-лідера, який своїми діями та поведінкою може об'єднувати команду студентів, зміцнюючи довіру один до одного, а також сприяє неформальній взаємодії студентів під час роботи над проєктом БКДО, звернення уваги педагога

на ефективність командної роботи і окремих студентів, наявність педагога, який має «майбутнє в крові», – чітко формулює мету, делегує частину своїх прав студентам, створює атмосферу довіри й поваги до кожного.

Висновки і пропозиції. Теоретичне оформлення загальнокультурної парадигми виховання молоді, наукове обґрунтування морально-ціннісної проєкції, що полягає в поєднанні інтересів особистості, суспільства і держави, є системною спробою подолання кризи в освіті.

Розвиток національно-державної гуманістичної освіти на основі пріоритету загальнолюдських цінностей, що відображається в Державних стандартах (БКДО, 2021), необхідно використовувати як навчальний матеріал для майбутніх фахівців, відпрацьовуючи soft-skills студентів у поєднанні з інноваційними способами підготовки майбутніх фахівців на суб'єкт-суб'єктних засадах.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в пошуку умов для широкомасштабного створення відкритої синергетичної моделі підготовки майбутніх фахівців для нової трансляції Стандартів дошкільної освіти з такими обов'язковими елементами, як застосування синергетичного підходу, використання синергетичних двигунів і механізмів, свідоме й цілеспрямоване формування комунікативних, когнітивних, командних soft-skills студентів у контексті нової місії дошкільної освіти.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Богуш А.М. та ін.; наук. керівник А.М. Богуш. Київ : Видавництво Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. 26 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
3. Введение в синергетику: колебания и волны / под ред. Д.И. Трубецкова. Москва : Мысль, 1988. 315 с.
4. Ильинский И.М. Образовательная революция. Москва : Изд-во Моск. гуманит.-социальн. академии, 2002. 592 с.
5. Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика – теория самоорганизации. Идеи, методы, перспективы. Москва : Знание, 1983. 268 с.
6. Пометун О.І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–91.
7. Синергетика: сборник статей / пер. с англ. Б.Б. Кадомцева. Москва : Мысль, 1988. 315 с.
8. Хакен Г. Синергетика. Москва : Мир, 1980. 453 с.
9. Bush T. Theories of Educational Management. London : Harper and Row, 1986. 143 p.
10. Haken H. The Science of Structure: Synergetics. New York : Van Nostrand Reinhold, 1984. 255 p.

Funtikova O. Implementation of soft-skills in future specialists by means of the Basic component of preschool education

It is revealed that there is an urgent need for improved ways of professional training of future specialists from the standpoint of synergy for successful mastering of academic goals; this facilitates the transition of preschool education graduates to fulfill their professional role in preschool education institutions.

The article emphasizes the need to provide educational and psychological, organizational, control and evaluation aspects of BKDO for the professional growth of future professionals; students need to develop soft-skills based on the idea of synergy. The application of a synergetic approach to the formation of soft-skills in students majoring in 012 "Preschool Education" is specified in some examples.

The following research methods were used: analysis of pedagogical sources to generalize the historical and pedagogical aspects of mass practice in the context of the dominant pedagogical theories; a retrospective method, thanks to which it was possible to characterize the historical and pedagogical content of anthropological phenomena, in particular, such as: "preschool education", "synergy", etc .; systemic, which made it possible to fix dynamic-historical events as structural components of an open preschool educational system.

The article is devoted to the search for interactive ways to involve students in active learning. It is the content of the Basic component of preschool education that gives students the opportunity to practice soft-skills at seminars in the professional discipline. The article emphasizes such main groups of "soft-skills" of students as: communicative verbal actions (oral and written); critical thinking; team work on a separate BKDO project.

Particular attention is paid to communicative verbal actions as a set of soft-skills students – is the ability to convey to others their professional opinion, to argue with the help of established pedagogical facts and statistics, the ability to refer to primary sources; to take part in the dialogue, keeping in view the pedagogical subject of discussion; correctly and succinctly ask questions to another, give clear and understandable recommendations, which promotes the development of critical thinking of the subject; critical thinking as cognitive soft-skills of future preschool specialists is the result of sensitivity to the pedagogical problem and its context; it is the ability to logically operate on different aspects of the pedagogical problem on the basis of judgments, inferences, interpretations and evaluation of the problem.

Key words: *Basic component of preschool education, preschool education, future educators, synergetic approach, soft-skills.*